

Kraheil, Tadeusz

Jubileusz 400-lecia Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku

Studia Teologiczne 1, 317-326

1983

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

3. Ukazujący się od 1975 r. kwartalnik: *Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku*, dał m.in. możliwość publikacji prac naukowych, także referatów głoszonych na sesjach; skorzystało z tego kilku księży profesorów. Obecnie *Studia Teologiczne*, zaprojektowane na wspólnej sesji w Białymstoku dnia 10 XII 1981 r., możliwości te jeszcze bardziej poszerzyły.

Powyższy krótki przegląd trwających od przeszło 10-ciu lat posiedzeń naukowych, a więc mających już pewną tradycję, prowadzi do wniosku, że są one wprost konieczne w normalnej pracy księży wykładowców w Seminarium Duchownym. Poglębianie wiedzy filozoficznej i teologicznej, orientacja w wymaganiach Stolicy Apostolskiej, szersze spojrzenie na przemiany dokonujące się w poszczególnych dyscyplinach kościelnych, to znamienne owoce bratnich spotkań. Każdorazowa, zwykle bogata dyskusja po wykładzie poszerza horyzonty myślowe, wyjaśnia wiele wątpliwości, uczy logicznego myślenia. I dlatego trudno już sobie wyobrazić pracę w Seminarium Duchownym bez wspólnych sesji profesorskich.

ks. Tadeusz Paprocki

Ks. TADEUSZ KRAHEL

JUBILEUSZ 400-LECIA WYŻSZEGO SEMINARIUM DUCHOWNEGO W BIAŁYMSTOKU

W przeddzień zakończenia ostatniej wojny światowej zainaugurowało swoją działalność w Białymstoku Wyższe Seminarium Duchowne (8 V 1945 r.). Nie powstało ono w tym mieście lecz przeniesione zostało z Wilna razem z Wydziałem Teologicznym Uniwersytetu Stefana Batorego i jest kontynuacją tej uczelni, którą powołał do życia dokumentem z dnia 11 I 1582 r. biskup wileński Jerzy Radziwiłł.¹ 11 I 1982 r. upłynęło 400 lat od tego historycznego i jakże ważnego dla diecezji wydarzenia. Ta data nie mogła przejść niezauważona. Dlatego też cały rok akademicki 1981/1982 miał charakter jubileuszowy, obfitujący w różnego rodzaju rocznicowe akcenty, mające przybliżyć kapłanom, alumnom i wiernym archidiecezji przeszłość tego „serca diecezji”, jak często określa się Seminarium, jego rolę i wkład w życie wspólnoty wiernych, a także aktualne jego potrzeby, trudności i zadania. Powstały też rzeczy trwałe, które potomnym będą przypominać ten jubileusz, jak książka o Seminarium w Białymstoku, szereg artykułów, plakat jubileuszowy, medal pamiątkowy, a nade wszystko rozpoczęta wiosną 1981 r. budowa internatu seminaryjnego.

Ponieważ akcentów jubileuszowych w ciągu całego roku szkolnego było sporo, dlatego ważniejsze (książka o Seminarium, nowenna do Matki Boskiej Ostrobramskiej, centralne uroczystości jubileuszowe i wystawa) omówimy w odrębnych punktach, dając najpierw ogólne spojrzenie na cały rok jubileuszowy.

I. ROK AKADEMICKI 1981/82

Inauguracja jubileuszowego roku nauki miała miejsce 26 IX 1981 r.² Złożyły

¹ Dokument erekcyjny znajduje się w dziale rękopisów Biblioteki Litewskiej Akademii Nauk w Wilnie (F 1—193).

² Zob. S. Hołodok, *Inauguracja nowego roku 1981/82 w Archidiecezjalnym Wyższym Seminarium Duchownym w Białymstoku*. *Wiadomości Kościelne Archidiecezji w Białymstoku* (dalej cyt. WKAB), 8 (1982) nr 1 s. 115—120.

się na nią: uroczysta Msza św. w kościele św. Wojciecha, a następnie dalsza część w oratorium św. Jerzego. Mszy św. koncelebrowanej przez księdza biskupa rektora doc. dra Edwarda Ozorowskiego i księży profesorów przewodniczył biskup ordynariusz dr Edward Kisiel. Kazanie wygłosił ks. prof. Jan Pankiewicz, który zwrócił uwagę na dzieje szkoły, rozpoczynając swój jubileuszowy rok pracy oraz zadania profesorów i alumnów.

Część druga inauguracji rozpoczęła się hymnem *Gaude Mater Polonia*, po którym zabrał głos Biskup Rektor, serdecznie wszystkich witając i ukazując aktualną sytuację i zadania w rozpoczynającym się roku pracy. Był to rok nadziei, a jednocześnie napięć i niepokojów w kraju. Następnie wicerektor ks. prof. Mieczysław Świdziński odczytał sprawozdanie za ubiegły rok (1980/81), po czym nastąpiło wyznanie wiary alumnów oraz immatrykulacja i ślubowanie kandydatów na I rok studiów.

Wykład inauguracyjny na temat *Wileńskiego Seminarium Duchownego w czasie II wojny światowej* wygłosił ks. dr. Tadeusz Kraheil.³ Ukazał w nim bardzo trudny okres dziejów uczelni od wybuchu wojny po inaugurację pracy w nowym miejscu w dniu 8 V 1945 r. w Białymstoku. Seminarium Wileńskie, złączone z Wydziałem Teologicznym Uniwersytetu Stefana Batorego, w dniu 3 III 1942 r. zostało brutalnie zamknięte przez Niemców. Profesorowie i alumni znaleźli się w więzieniu na Łukiskach, skąd profesorów wywieziono do obozów na Litwie, a kleryków na przymusowe roboty do Niemiec. I profesorowie i alumni znieśli wiele upokorzeń i cierpień, a niektórzy zginęli śmiercią męczeńską.

Po wykładzie przemówił Biskup Ordynariusz, który zachęcił do ofiarnej pracy w drodze do kapłaństwa. Śpiew *Gaudeamus igitur* zakończył inaugurację.

Należy zaznaczyć, że nowy rok akademicki rozpoczęło 92 alumnów. Była to najwyższa liczba od dwudziestu kilku lat. Warunki pracy były bardzo trudne. Wykłady odbywały się w prowizorycznych salach, a klerycy mieszkali w 3 miejscach: przy ul. Orzeszkowej 5, Traugutta 25 i Warszawskiej 46.

W ciągu roku było szereg momentów nawiązujących do jubileuszu. Seminaryjne Koło Naukowe Historyków pod kierunkiem swego opiekuna ks. T. Krahla zorganizowało dwa wieczory wspomnień, poświęcone profesorom i alumnom z przeszłości. Pierwszy wieczór został zorganizowany 9 XI 1981 r. w 40-tą rocznicę śmierci ks. prof. Henryka Hlebowicza, zamordowanego przez Niemców pod Borysowem.⁴ W wieczorze tym, oprócz wspólnoty seminaryjnej, wzięli udział kapłani z miasta, członkowie katolickich organizacji Białegostoku i związani z duszpasterstwem akademickim studenci. We Mszy św. w kościele św. Wojciecha o godz. 18-ej, koncelebrowanej przez 16 kapłanów pod przewodnictwem Biskupa Rektora, modlono się za ks. H. Hlebowicza oraz profesorów (ks. Karola Lubiańca, ks. Leona Puciatę, i ks. Antoniego Skorko) i alumnów (Feliksa Kochanowskiego, Józefa Sokołowskiego, Stefana Wentę i Atanazego Wasilewskiego), którzy zginęli w czasie wojny bądź przejścia wojenne im tę śmierć przyśpieszyły. Natomiast po Mszy św. w oratorium św. Jerzego miała miejsce druga część wieczoru wspomnień. Tu swoimi wspomnieniami o postaci ks. H. Hlebowicza podzielili się: brat ks. Hlebowicza Brunon, dr Leon Brodowski z Warszawy, ks. prałat dr Mieczysław Paszkiewicz i ks. dziekan Antoni Sasinowski. Wspomnienia te poprzedzono recytacjami i śpiewami oraz odczytaniem słynnego kazania ks. Hlebowicza, wygłoszonego do młodzieży 3 V 1941 r. w kościele seminaryjnym św. Jerzego w Wilnie. Zdaniem uczestników, wieczór ten dostarczył wielu przeżyć

³ Wykład ten został opublikowany w WKAB 8 (1982) nr 1 s. 106—114.

⁴ T. Golecki, *W 40-tą rocznicę śmierci ks. Henryka Hlebowicza*. WKAB, 8 (1982) nr 1 s. 131—134.

i przybliżył im tę świetlaną postać wileńskiego profesora, duszpasterza i męczennika za wiarę i Ojczyznę.

Drugi wieczór wspomnień Koło Naukowe Historyków zorganizowało 2 III 1982 r. z okazji 40-ej rocznicy uwięzienia przez Niemców profesorów i alumnów Seminarium Duchownego w Wilnie (3 III 1942).⁵ Spotkanie to odbyło się pod hasłem *droga do kapłaństwa w czasie II wojny światowej*. Wzięła w nim udział cała wspólnota seminaryjna z Biskupem Ordynariuszem i zaproszonymi księżmi. Bardzo wymowna była dekoracja. Na ramionach stojącego na ołtarzu w oratorium krzyża rozwieszono niewielką stulę, znalezioną w 1944 r. w budynku gestapo w Wilnie. Była ona przestrzelona i skrwawiona. Z pewnością należała do jednego z naszych około 90 kapłanów, zamordowanych w czasie wojny. Wymownie symbolizowała kapłańską ofiarę z życia, złożoną na ołtarzu Kościoła i Ojczyzny i dołączoną do ofiary Chrystusowej.

Wspomnienia zaproszonych księży zostały wcześniej tak ukierunkowane, aby z nich wyłoniła się całość dziejów Wydziału Teologicznego i Seminarium Duchownego w czasie wojny, od jej wybuchu aż do przeniesienia Seminarium wiosną 1945 r. do Białegostoku. Wspomnienia rozpoczął ks. prałat Józef Bujonek, który opowiedział o pierwszym wojennym roku nauki (1939/40) w Wilnie litewskim. W tym czasie był on alumnem 3-ego roku. Kolejny rok nauki, 1940/41 — pod władzą radziecką, wspominał ks. dziekan Maciej Pawlik, wówczas alumn 3-ego roku. Tragiczny rok 1941/42 był już pod okupacją niemiecką. O warunkach pracy w tym roku, aresztowaniu profesorów i kleryków w dniu 3 III 1942 r., wzięciu, wywózce na roboty do Niemiec, swojej ucieczce z transportu w Warszawie i przejściach aż do potajemnych święceń 14 II 1943 r. opowiedział bp E. Kisiel, wówczas alumn 5-ego roku. Swoje bardzo ciężkie przejścia wojenne od chwili uwięzienia wspominał ks. proboszcz Leon Piotrowski, który w chwili aresztowania był na 2-im kursie. Był on parokrotnie w więzieniu, a potem razem z niektórymi profesorami w obozie w Prowieniszkach na Litwie. Następnie swoje losy wojenne od chwili aresztowania i ucieczki w Grodnie z transportu, wiozącego kleryków do Niemiec, omówił ks. Wacław Chlimon. Był on wtedy na 1-ym roku. Kolejny mówca, ks. prałat Lucjan Namioł, w chwili uwięzienia był również na 1-ym roku. Opowiedział on o swoich przejściach na robotach w Niemczech w Rüdeshheim nad Renem, skąd po wyzwoleniu udał się do Rzymu i tam przez jakiś czas studiował na Gregorianum, a w 1947 r. wrócił do Polski. Dwaj następni kapłani, ks. prof. Jan Pankiewicz i ks. prob. Czesław Łogutko podzieliли się wspomnieniami ze swoich przeżyć w roku nauki 1944/45, a więc już po wznowieniu nauki w Wilnie po przejściu frontu. Pierwszy bardziej skoncentrował uwagę na okresie od jesieni 1944 r. do 20 II 1945 r., kiedy to decyzją władz Radzieckiej Litwy Seminarium w Wilnie zostało zamknięte. Drugi zaś „połączył” Wilno z Białymstokiem, ukazując końcowe momenty w Wilnie i przeniesienie się do Białegostoku, do inauguracji Seminarium w dniu 8 V 1945 r. przy ul. Słonimskiej 8.

Ze wspomnień tych wyłonił się nie tylko los poszczególnych ludzi, ówczesnych alumnów, w trudnych latach wojny i okupacji, lecz także zarys dziejów Seminarium w tym okresie.

Odnotować też należy doroczny zjazd paschalny kapłanów i katechetów w dniu 17 IV 1982 r. Tematem jego obrad, odbywających się w Seminarium w oratorium św. Jerzego, było tym razem seminarium. Profesor Wyższego Seminarium Duchownego z Łomży ks. dr Franciszek Woronowski wygłosił dwa referaty: 1 — *Rola Seminarium Duchownego w diecezji* i 2 — *Odpowiedzialność proboszcza i wikariuszy za alumna w parafii*.⁶ W pierwszym referacie wskazał on na Seminarium

⁵ A. Tałałaj, *W 40-tą rocznicę uwięzienia przez Niemców profesorów i alumnów Wileńskiego Seminarium Duchownego*, WKAB, 8 (1982) nr 3 s. 106—111.

⁶ Referaty te są opublikowane w WKAB 8 (1982) nr 3 s. 66—84.

jako środowisko formacji kapłanów i serce diecezji. Natomiast w drugiej prelekcji, wychodząc od wielkości daru powołania kapłańskiego, omówił specyficzną rolę parafii, w której alumn przebywa na wakacjach i feriach oraz odpowiedzialność za alumnów proboszcza i wikariuszy i potrzeby współpracy ich z Seminarium. Oba referaty wzbudziły żywe zainteresowanie słuchaczy i ożywioną dyskusję.

W ciągu roku miały też miejsce modlitewne spotkania związane z jubileuszem Seminarium. Tak np. 20 IV 1982 r. w kościele św. Wojciecha odbyło się nabożeństwo zorganizowane przez czcicieli Miłosierdzia Bożego. Mszy św. w intencji Seminarium przewodniczył rektor bp E. Ozorowski, a homilię wygłosił ks. Ryszard Kotkiewicz. Zarówno w intencji mszalnej, jak i modlitwie wiernych podkreślono potrzeby uczelni i przedstawiono je Miłosierdziu Bożemu. Ofiarowano wówczas dla Seminarium obraz Miłosiernego Zbawiciela.

W ciągu całego roku jubileusz Seminarium przypominał piękny plakat z napisem *400 lat Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku. 1582—1945—1982*, wykonany dzięki staraniom Biskupa Rektora według projektu ks. Mariana Cynki. Plakaty takie zostały rozesłane do wszystkich parafii w archidiecezji. Natomiast na uroczystości jubileuszowe został wykonany medal pamiątkowy, również dzięki staraniom bpa E. Ozorowskiego. Na jednej stronie medalu widnieje Matka Boska Ostrobramska, patronka archidiecezji i św. Jerzy, patron Seminarium oraz napis *Wyższe Seminarium Duchowne w Białymstoku*. Na drugiej zaś stronie przedstawiony jest Chrystus sprawujący Najświętszą Ofiarę i napis *Reverentissimum Divinarum notitia 400 lat. Wilno 1582. Białystok 1982*.

Główne uroczystości jubileuszowe odbyły się w dniach 22—23 V 1982. Poprzedził je list pasterski bpa E. Kisiela do wiernych całej Archidiecezji, odczytany w kościołach 16 V 1982 r.⁷ Rok akademicki zakoczył się 18 czerwca. Seminarium ukończyło w tym roku 17 alumnów, z których 15 otrzymało święcenia kapłańskie 13 czerwca, jeden 29 sierpnia, a ostatni w terminie jeszcze późniejszym. 16 nowych pracowników na niwie Chrystusowej, wyświęconych w jednym roku, było najwyższą liczbą od 1958 r.

II. KSIĄŻKA O SEMINARIUM DUCHOWNYM W BIAŁYMSTOKU

Trwałym śladem po jubileuszu pozostanie książka *Archidiecezjalne Wyższe Seminarium Duchowne w Białymstoku. 1945—1980* (Białystok 1981 Nakł. Kurii Arcybiskupiej 8° ss. 293, nlb. 1) w opracowaniu bpa E. Ozorowskiego, przy współudziale ks. Jana Pankiewicza, s. Kazimiery Kowalczyk i ks. Tadeusza Krahla.⁸ Książka ta obejmuje tylko białostocki okres szkoły. Otwiera ją *Przedmowa* bpa E. Kisiela, administratora apostolskiego archidiecezji (s. 5—6) i *Wstęp*, napisany przez bpa Ozorowskiego (s. 7—10). Dalej mamy zarys dziejów seminarium w Białymstoku w latach 1945—1980 (s. 11—52), opracowany przez ks. Jana Pankiewicza nie tylko w oparciu o źródła lecz i na podstawie własnych wspomnień. Autor bowiem przez prawie cały czas był bezpośrednio związany z tą uczelnią, najpierw jako kleryk (1945—1950), a potem jako profesor (od 1956 r.). Jest to pierwsze opracowanie dziejów seminarium w jego białostockim okresie.

Najobszerniejszą pozycję stanowią biografie i wykazy publikacji poszczególnych profesorów i wykładowców szkoły oraz biografie pracowników administracyjnych, opracowane przez bpa Ozorowskiego. Jedyne dwie postacie, ale z największym dorobkiem pisarskim; arcybp Romuald Jałbrzykowski (s. 67—77) i ks. Michał Sopoćko (s. 114—124) zostały opracowane przez ks. T. Krahla. W wykazach biblio-

⁷ WKAB, 8 (1982) nr 3 s. 24—28.

⁸ Zob. E. Ozorowski, Wyczański, *Książka o Białostockim Seminarium Duchownym*. WKAB, 8 (1982) nr 1 s. 122—125.

graficznych profesorów nie ograniczono się tylko do okresu białostockiego, lecz również uwzględniano dorobek całego życia, choć nie zawsze kompletnie.

Kolejną pozycją jest wykaz absolwentów seminarium z lat 1946—1980 (s. 143—157) i spis alumnów z początku roku akademickiego 1980/81 (s. 159—160). Dalej mamy opracowanie siostry Kazimiery Kowalczyk *Siostry Służki NMP Niepokalanej* (s. 161—173), w którym autorka bardzo syntetycznie ukazuje pracę Sióstr w seminarium.⁹ W dalszej części książki mamy *Statut i regulamin* (s. 174—200), obowiązujące od 1979 r., *Ratio studiorum* (s. 201—251) i *Przemówienia bpa Władysława Suszyńskiego do alumnów i kapłanów* (s. 252—292).

Nie tu miejsce na recenzowanie tej książki. Wypada jednak powiedzieć, że publikacja ta, mimo iż wydana została na bardzo słabym papierze i zawiera sporo błędów drukarskich, ma swoją wartość ze względu na utrwalenie dla przyszłych pokoleń pierwszego okresu dziejów Seminarium w Białymstoku, jakże trudnego, ale i owocnego.

III. NOWENNA DO OSTROBRAMSKIEJ MATKI MIŁOSIERDZIA

Po zakończeniu ostatniej wojny i osiedleniu się w Białymstoku arcybiskupa metropolity wileńskiego R. Jałbrzykowskiego wprowadził on w prokatedrze białostockiej nowennę do Matki Bożej Miłosierdzia na wzór nowenny ostrobramskiej w Wilnie. Odprawiana jest ona każdego roku w listopadzie w związku ze świętem Matki Miłosierdzia z Ostrej Bramy (16 XI). Od szeregu już lat tematykę kazań na tej nowennie dobiera się tak, aby one skupiały się na wydarzeniach ważnych w życiu archidiecezji lub całego Kościoła. Tak np. w 1977 r. dotyczyły one 50-lecia koronacji obrazu Matki Boskiej Ostrobramskiej, w 1979 — 400-lecia Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Stefana Batorego, a w 1980 — koronacji słynącego łaskami obrazu Matki Bożej w Różanymstoku. W 1981 r. nowennę tę połączono z jubileuszem 400-lecia seminarium i wszystkie kazania jego dotyczyły. Nabożeństwu przed obrazem M. B. Ostrobramskiej, na które gromadzili się kapłani, alumni, i wierni, przewodniczył przez większość dni biskup rektor E. Ozorowski. Nowenna ma charakter modlitewny i gromadzi bardzo zróżnicowanych pod względem wykształcenia, zawodów i wieku uczestników. Dlatego też mówcy w swoich kazaniach musieli to uwzględniać. Wszystkie kazania głosili profesorowie Seminarium.¹⁰ 14 listopada, na rozpoczęcie nowenny, kazanie wygłosił bp Ozorowski: *Wprowadzenie w tematykę nowenny*. 15 XI — ks. Stanisław Strzelecki — *Powstanie Seminarium Diecezjalnego w Wilnie na tle epoki*, 16 XI — ks. T. Krahel — *Zmienne losy Wileńskiego Seminarium Duchownego*, 17 XI — ks. Hipolit Chruściel — *Metropolitalne Seminarium Duchowne w okresie międzywojennym*, 18 XI — ks. Lucjan Namiot — *Seminarium w czasie II wojny światowej*, 19 XI — ks. Jan Pankiewicz — *Seminarium Duchowne w Białymstoku*, 20 XI — ks. Tadeusz Paprocki — *Seminarium Duchowne przekazicielem wiedzy filozoficznej i teologicznej*, 21 XI — ks. Stanisław Hołdok — *Seminarium szkołą charakterów*, 22 XI — ks. Henryk Szlegier — *Rola Seminarium w archidiecezji*.

Nowenna ta była okazją do przekazania uczestnikom pewnych informacji o Seminarium obchodzącym swój jubileusz, a nade wszystko modlitewnym zwrotem do Tej, „co świeci w Ostrej Bramie”.

⁹ Siostry Służki NMP Niepokalanej pracują w Seminarium od 1922 r.

¹⁰ Teksty kazań zostały opublikowane pod ogólnym tytułem *400-lecie Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku* (WKAB, 8 (1982) nr 1 s. 30—62).

IV. UROCZYSTOŚCI JUBILEUSZOWE

Centralne uroczystości jubileuszowe miały miejsce 22–23 V 1982 r. Złożyły się na nie: poświęcenie kamienia węgielnego pod kaplicę seminaryjną, otwarta sesja naukowa, otwarcie wystawy o Seminarium i główne uroczystości kościelne z udziałem księdza prymasa arcybpa Józefa Glempa w prokaterdze białostockiej.

1. Poświęcenie kamienia węgielnego pod kaplicę seminaryjną

Dnia 22 maja o godz. 11-ej odbyła się uroczystość poświęcenia i wmurowania kamienia węgielnego pod budowę kaplicy seminaryjnej. Zgromadziła ona licznie duchowieństwo całej archidiecezji, wspólnotę seminaryjną i wiernych. Wszystkich zgromadzonych powitał Biskup Rektor. Obrzędowi poświęcenia i wmurowania kamienia węgielnego, a także Mszy św. koncelebrowanej w murach wznoszonego budynku przewodniczył bp E. Kisiel, który też wygłosił okolicznościowe kazanie. W koncelebrze brali również udział: ordynariusz diecezji gdańskiej bp Lech Kaczmarek, przewodniczący Komisji Episkopatu do Spraw Seminarium, bp E. Ozowski, prokurator Seminarium ks. kanonik Tadeusz Krawczenko — budowniczy obiektu, ks. prof. prałat Zygmunt Lewicki, kanclerz kurii arcybiskupiej ks. prałat Cezary Potocki i ojciec duchowny ks. prałat Henryk Szlegier. Na zakończenie do zebranych, a szczególnie do alumnów przemówił bp L. Kaczmarek.¹¹

Budowany obiekt, internat z kaplicą, jest dla wspólnoty seminaryjnej nadzieją na lepsze warunki pracy w przyszłości. Starania o pozwolenie na budowę trwały długo i zostały uwieńczone pozwoleniem z dnia 31 I 1980 r., ale nie na budowę kompletnego budynku Seminarium, a tylko internatu. Mimo starań o zlokalizowanie tego budynku w odpowiedniejszym miejscu, władze miasta zgodziły się na budowę na ciasnym placu przy kościele św. Wojciecha. Po zatwierdzeniu planów i wydaniu decyzji przez Urząd Miejski na rozpoczęcie budowy (13 II 1981 r.), w maju tego roku rozpoczęto prace budowlane. Kieruje nimi z wielkim poświęceniem prokurator Seminarium ks. T. Krawczenko. W chwili poświęcenia i wmurowania kamienia węgielnego, a więc w rok od rozpoczęcia budowy, prace były już mocno zaawansowane.

2. Sesja naukowa

22 maja o godz. 16-ej w kościele św. Wojciecha miała miejsce otwarta sesja naukowa, która zgromadziła dostojnych gości, liczne grono kapłanów i alumnów oraz świeckich uczestników. Obecni byli obaj miejscowi biskupi, biskup gdański L. Kaczmarek i administrator apostolski diecezji w Drohiczynie nad Bugiem bp Władysław Jędruszk. Akademię Teologii Katolickiej z Warszawy reprezentowali: rektor ks. prof. Remigiusz Sobański, ks. prof. Eugeniusz Hieronim Wyczawski i ks. prof. Jan Pryszmont. Brali udział również rektorzy uczelni białostockich: prof. Jerzy Łebkowski — rektor Akademii Medycznej, prof. Jerzy Niebrzydowski — rektor Politechniki Białostockiej oraz prof. Jerzy Niemiec — rektor Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku i doc. Leszek Kupiec — prorektor tej uczelni. Prawosławnego biskupa Sawę, ordynariusza diecezji białostocko-gdańskiej reprezentowali: ks. Konstanty Bon-

¹¹ Zob. WKAB, 8 (1982) nr 3 s. 8–11.

daruk i ks. Grzegorz Szyryński. Oprócz kapłanów archidiecezji w Białymstoku było szereg księży z sąsiednich diecezji oraz nasi kapłani, pracujący w innych diecezjach, a którzy kończyli Seminarium Duchowne w Wilnie bądź w Białymstoku.

Sesję naukową rozpoczął śpiew *Gaude Mater Polonia* w wykonaniu chóru alumnów Seminarium, dyrygowanego przez ks. prof. Eugeniusz Murawskiego. Następnie Biskup Rektor powitał wszystkich zebranych i otworzył sesję. W imieniu rektorów uczelni białostockich gratulacje i życzenia złożył rektor Akademii Medycznej prof. J. Łebkowski, a w imieniu prawosławnego biskupa Sawy list z życzeniami odczytał ks. K. Bondaruk.

Teraz z kolei solistka Opery Warszawskiej B. Zagórzanka wykonała *Ave Maria* Ch. Gounoda, a P. Lipińska, również solistka tejże Opery zaśpiewała arie z *Stabat Mater* G. Pergoleziego.

Po tych pięknych śpiewach ks. dr Ludwik Piechnik TJ wygłosił referat na temat *Wileńskiego Seminarium Duchownego pod zarządem jezuitów*.¹² Ukazał w nim dzieje szkoły od jej powstania do rezygnacji jezuitów z kierowania nią w 1652 r.

Po referacie B. Zagórzanka zaśpiewała *Królową Niebios* F. Nowowiejskiego oraz w duecie z P. Lipińską fragment ze *Stabat Mater* Pergoleziego.

Następny referat *Seminarium Duchowne po 1652 roku* wygłosił ks. prof. T. Krahel, który ukazał w zarysie bardzo złożone dzieje uczelni od 1652 r. do pierwszych lat pracy Seminarium i Wydziału Teologicznego w Białymstoku.

Piękne śpiewy *Ave Maria* G. Donizettiego w wykonaniu duetu Lipińska i Zagórzanka oraz tej ostatniej wykonanie *Modlitwy Toski* G. Pucinię dały okazję do kolejnych przeżyć artystycznych oraz do zadumy nad dziejami 400-letniego Seminarium i jego wkładu w życie diecezji wileńskiej oraz w kulturę narodową, a właściwie narodów dawnej Rzeczypospolitej.

Teraz zabrał głos bp L. Kaczmarek, przewodniczący Komisji Episkopatu Polski do Spraw Seminarium, który w imieniu tej Komisji wyraził wdzięczność za możliwość uczestniczenia w pięknych uroczystościach jubileuszowych oraz skierował bardzo serdeczne słowa do alumnów na temat kapłaństwa, do którego przygotowują się w Seminarium. Następnie przemówił bp E. Kisiel, jako ordynariusz archidiecezji, i zakończył sesję naukową.¹³ Wszyscy razem zaśpiewali jeszcze *Boże coś Polskę*, a chór seminaryjny wykonał *Bogurodzicę Dziewicę*.

Należy podkreślić, że ta uroczysta otwarta sesja naukowa była bardzo udana. Dzięki referatom dała ona ogólny pogląd na całość dziejów Seminarium Wileńsko-Białostockiego. Natomiast piękne śpiewy przy akompaniamencie organowym Marii Terleckiej, profesor Wyższej Szkoły Muzycznej w Białymstoku, dostarczyły też przeżyć artystycznych. Wielkim osiągnięciem było przeżywanie tej sesji wspólnie z przedstawicielami uczelni białostockich i miejscowej wspólnoty prawosławnych.

3. Centralne uroczystości kościelne

Główne uroczystości kościelne z okazji jubileuszu miały miejsce w prokatedrze w niedzielę 23 maja o godz. 11-ej. Zgromadziły one olbrzymie rzesze wiernych. Tak wielką ilość uczestników w Białymstoku zgromadziły wcześniej tylko uroczystości millenijne w 1966 r. Owacyjnie witano prymasa Polski arcybiskupa warszawskiego i gnieźnieńskiego Józefa Glempa, który przewodniczył uroczystej kon-

¹² Por. L. Piechnik, *Wileńskie Seminarium Diecezjalne (1582—1652)*, WKAB, 8 (1982) nr 1 s. 85—101.

¹³ Przemówienia bpa L. Kaczmarka i bpa E. Kisiele są opublikowane w WKAB 8 (1982) nr 3 s. 14—16.

celebrze. Brali udział w koncelebrze: arcybiskup metropolita wrocławski Henryk Gulbinowicz, biskup łomżyński Mikołaj Sasinowski oraz bp E. Kisiel i bp E. Ozorowski. Ponadto koncelebrowali: rektor Seminarium Duchownego z Drohiczyńska ks. doc. Władysław Hładowski, kapelan ks. Prymasa ks. dr Bronisław Piasecki, wicerektor Seminarium Duchownego z Łomży ks. Jan Sołowianiuk, ks. prałat Piotr Maziewski, ks. prof. Stanisław Piotrowski, ks. wicerektor Mieczysław Świdziński, ks. dziekan Maciej Pawlik, ks. Józef Olechno i ks. Stefan Zdaszenia. W uroczystościach brali udział: biskup nominat z Łomży Edward Samsel, przedstawiciele Akademii Teologii Katolickiej, Seminariów i kapituł z Łomży i Drohiczyńska, przedstawiciele prawosławnego biskupa Sawy i wielu innych kapłanów.

Wszystkich zebranych bardzo serdecznie powitał biskup odrynarusz E. Kisiel oraz przedstawiciele społeczeństwa Białegostoku. Piękne kazanie o Seminarium Wileńskim, jego roli w życiu Kościoła i narodu wygłosił arcybp H. Gulbinowicz, absolwent tegoż Seminarium. Powiedział on m. in. „Trzeba więc w dniu Wielkiego Jubileuszu złożyć hołd wdzięczności i uznania dla mojej macierzystej Uczelni, dla mojego Seminarium Duchownego, dla długiego szeregu profesorów, wychowawców, że odczytali poprawnie znaki czasu, że nie zatracili owego *genius loci*, jaki im 400 lat temu Bóg ukazał. Wdzięczność za to, że ten święty znicz wierności ideałom ewangelicznym przenieśli i w nasze czasy”.

Pod koniec Mszy św. przemówił arcybp J. Glemp, prymas Polski, który nawiązał do sytuacji, jaka panowała w kraju, do postaci zmarłego przed rokiem prymasa kard. Stefana Wyszyńskiego i zachęcił do oparcia się w trudnościach i cierpieniach o Matkę Najświętszą i z Nią wiązać nadzieję zwycięstwa. Powiedział m. in. „Tak bardzo chcemy, aby nasz Naród był silny w swoich strukturach cywilnych, a skoro tak chcemy, skoro nasz duch jest silny, to nasza wola musi być słyszana tam, gdzie trzeba. I trzeba, aby z wolą Narodu się liczono”.

Serdeczne podziękowania Księdzu Prymasowi, Arcybiskupowi Metropolicie Wrocławskiemu, wszystkim Biskupom, Kapłanom i Wiernym złożył na zakończenie bp E. Ozorowski.¹⁴

Należy też zaznaczyć, że w czasie uroczystej sumy śpiewał chór akademicki Filii Uniwersytetu Warszawskiego w Białymstoku. Po uroczystościach goście spożyli wspólny posiłek w sali pod kościołem św. Wojciecha.¹⁵

V. WYSTAWA

W związku z jubileuszem została urządzona, staraniem wyżej podpisanego, przy pomocy plastyka Grażyny Andrychowskiej, wystawa obrazująca dzieje Seminarium. Ponieważ nie dysponowano dokumentacją, nadającą się do eksponowania, ani odpowiednim pomieszczeniem na tego rodzaju ekspozycję, urządzono wystawę opisowo-ilustracyjną, ukazującą najważniejsze momenty z dziejów Uczelni Jubilatki. Została ona umieszczona w nawie bocznej kościoła św. Wojciecha i tu była zwiedzana i oglądana od 22 maja przez miesiąc czasu. Następnie przeniesiono ją do kościoła prokatedralnego (fary) i tam była udostępniona do zwiedzania aż do jesieni 1982 r. Składała się ona z 18 plasz, na których chronologicznie przedstawiono ilustrowany zarys dziejów uczelni od jej początków po ostatni rok.

¹⁴ Teksty przemówień na tych uroczystościach są ogłoszone drukiem (WKAB, 8 (1982) nr 3 s. 15—24).

¹⁵ Wypada zaznaczyć, że uroczystości te zostały opisane w *Gazecie Współczesnej* (S. Barński, *Uroczystości z udziałem Prymasa Polski*, nr 101 (24 V 1982) s. 1—2) i *Słowie Powszechnym (400-lecie Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego pw. św. Jerzego. Uroczystość w Białymstoku z udziałem Prymasa Polski*, nr 67 (26 V) s. 1—2). Ponadto bardzo miły artykuł *400 lat Wileńskiego Seminarium* opublikował Adam Aduszkiewicz w *Ładzie* (26 IX 1982 s. 7).

Na 1-ej planszy — otwierającej wystawę — widniał plakat *400 lat Archidiecezjalnego Wyższego Seminarium Duchownego w Białymstoku*, nad którym był napis *1582 Wilno 1945, a u dołu 1945 Białystok 1982*.

2-ga plansza zawierała fotografię portretu kard. Jerzego Radziwiłła, fundatora Seminarium i fragment z dokumentu erekcyjnego, wydane 11 I 1582 r. w Wilnie oraz zdjęcie z portretu króla Stefana Batorego z najbardziej wymownymi zdaniami z jego dokumentu, wydane w Rydze 13 IV 1582 r., potwierdzającego biskupią fundację.

3-a plansza ukazywała pałac biskupi, w którym mieściło się początkowo seminarium, budynek Seminarium Papieskiego (alumnatu), gmach uniwersytecki oraz fotografię portretu ks. Piotra Skargi, pierwszego rektora Wileńskiej Akademii. Te szkoły prowadzili jezuita, a klerycy chodzili również na wykłady uniwersyteckie.

Plansza 4-ta prezentowała dwóch wybitnych profesorów uniwersytetu i Seminarium z końca XVIII w. (ks. Michał Karpowicz i ks. Wilhelm Kaliński), kościół św. Ignacego, przy którym mieściło się Seminarium po 1774 r., regulamin szkoły z 1733 oraz kościół na Górze Zbawiciela, przy którym w latach 1744—1842 Księża Misjonarze prowadzili swoje seminarium, w którym również kształcili się księża dla diecezji wileńskiej.

5-ta plansza ukazywała powiązania z Uniwersytetem (kościół uniwersytecki św. Jana, obserwatorium astronomiczne — pierwsze w Polsce, ogród botaniczny, ks. rektor Marcin Poczobut Odlanicki) oraz z Seminarium Głównym i Akademią Duchowną (kościół augustianów, przy którym one się mieściły).

Na 6-ej planszy ukazani byli wybitniejsi profesorowie Seminarium Diecezjalnego, Seminarium Głównego i Akademii Duchownej jednocześnie z początków XIX w. (ks. Andrzej Benedykt Kłagiewicz, ks. Jan Skideł i ks. Antoni Fijałkowski) oraz kościół św. Jerzego (widok od ul. Mostowej), przy którym mieściło się Seminarium od 1797 r.

Plansza 7-a zawierała zasłużonego dla uczelni bpa Adama Stanisława Krasieńskiego, wybitnego historyka i kaznodzieję ks. prof. Jana Kurczewskiego, tablo z profesorami i neoprebiterami z 1913 r., fasadę i wnętrze kościoła św. Jerzego oraz pomnik na Górze Trzykrzyskiej z 1916 r. (projektu Antoniego Wiwulskiego).

8-a plansza ukazywała powiązania Seminarium z Uniwersytetem w wolnej Ojczyźnie: fotografia z inauguracji roku akademickiego w 1929 r., kopie świadectwa maturalnego z Niższego Seminarium Duchownego w Wilnie (Kazimierza Cyganka), indeks uniwersytecki alumna Wincentego Strzeńskiego, dyplom magisterski ks. Piotra Wasiucionka i dyplom doktorski ks. Pawła Nowickiego, późniejszego profesora.

Plansza 9 i 10-ta ukazywały różne momenty z życia Seminarium (święcenia, fotografie wspólne neoprebiterów, profesorów oraz fragmenty pomieszczeń seminaryjnych).

11-ta plansza mówiła o wpływie na formację duchową alumnów kultu Matki Boskiej Ostrobramskiej (obraz B. B. Ostrobramskiej, widok na Ostrą Bramę i z Ostrej Bramy na tłumy zgromadzone na ulicy przed kaplicą) i kultu św. Kazimierza (katedra i wnętrze kaplicy św. Kazimierza z trumną tego świętego).

Okres wojny i okupacji ukazywała plansza 12-ta, zawierająca fotografie neoprebiterów z 1940 r. z arcybiskupem R. Jałbrzykowskim i ks. rektorem Janem Uszyłą (w zakrystii katedry), alumnów w ogrodzie seminaryjnym w jesieni 1941 r., dwóch profesorów zamordowanych przez Niemców w czasie wojny (ks. Karola Lubiańca i ks. Henryka Hlebowicza) i grupę kleryków, wywiezionych na roboty do Niemiec.

Plansza 13-ta zaczynała okres białostocki. Razem z planszą 14-tą prezentowały pierwsze lata w Białymstoku. Były tu m. in. zdjęcia pierwszych neoprebiterów białostockich z arcybiskupem Jałbrzykowskim i ks. rektorem Ignacym Świrskim (1946 r.),

profesorów Wydziału Teologicznego i Seminarium, budynku seminaryjnego przy ul. Słonimskiej 8, ks. Czesława Falkowskiego — ostatniego dziekana Wydziału Teologicznego w Białymstoku, ks. Michała Sopoćki. Bardzo wymowne było zdjęcie ukazujące ruiny Białegostoku po wojnie oraz fotografia humorystycznego ujęcia kleryków wileńskich w Rzymie, dokąd udali się z Niemiec, po wyzwoleniu przez wojska alianckie.

15-ta plansza była pewnego rodzaju samochwalstwem — prezentowała konsekracje biskupie profesorów i absolwentów Seminarium w okresie białostockim. Było ich 9. Ostatnie 4 (bpa Adama Sawickiego, bpa Henryka Gulbinowicza, bpa Edwarda Kisiela i bpa Edwarda Ozorowskiego) udokumentowane były odpowiednimi zdjęciami.

Plansza 16-ta ilustrowała życie seminaryjne: neoprezbiterzy z 1961 r. z bpem rektorem Władysławem Suszyńskim, wicerektorem ks. Antonim Cichońskim i prefektem ks. Józefem Czerniawskim, święcenia diakonia z 1972 r., pogrzeb ks. prof. Władysława Rusznickiego, jubileusz 50-lecia kapłaństwa ks. prof. Mieczysława Paskiewicza, oraz zdjęcia z imprez kulturalno-rozrywkowych.

Na 17-ej planszy zaprezentowano udział Seminarium w życiu archidiecezji (w uroczystych momentach): uroczystości milenijne w Białymstoku, poświęcenie przez kard. Karola Wojtyłę, obecnego Ojca św. Jana Pawła II, kaplicy Matki Boskiej Ostrobramskiej w 1977 r., koronacja obrazu Matki Boskiej w Różanymstoku i zjazd paschalny kapłanów i katechetów w Seminarium w 1982 r.

Ostatnia plansza ukazywała teraźniejszość Seminarium: budynki przy ul. Warszawskiej i Orzeszkowej, grupowe zdjęcie profesorów i alumnów z 1982 r. oraz fotografie ukazujące aktualny stan budowy internatu seminaryjnego.

Trzeba dodać, że plansze zawierały odpowiednie napisy, które krótko opowiadały o najważniejszych momentach z dziejów Seminarium i wyjaśniały prezentowane fotografie.

SYMPOZJUM NA TEMAT ŻYCIA I DZIAŁALNOŚCI STEFANA KARDYNAŁA WYSZYŃSKIEGO

W dniu 24 III 1983 r. odbyło się w Wyższym Seminarium Duchownych w Łomży symposium poświęcone życiu i działalności Stefana Kardynała Wyszyńskiego. Zostało ono przygotowane przez alumnów II-go roku studiów pod kierownictwem ks. prof. Józefa M. Dołęgi. W symposium udział wzięli: alumni całego seminarium na czele z ks. bpem Edwardem Samsel i v-ce rektorem Janem Sołowińskim.

Otwarcia symposium dokonał Ks. Biskup E. Samsel, witając wszystkich uczestników, życzył im pomyślnych obrad wokół niezapomnianej postaci ks. Stefana Kardynała Wyszyńskiego. Wprowadzenie do symposium wygłosił ks. Józef M. Dołęga, który podkreślił znaczenie działalności zmarłego Kardynała i Prymasa w życiu Kościoła Katolickiego w Polsce.

Przedstawione tematy przez alumnów były następujące:

1. Szkic biograficzny (Z. Żebrowski i J. Jurczykowski);
2. Matka Boża w życiu Stefana Kardynała Wyszyńskiego (J. Krupka, A. Nieciecki, W. Heromiński, Z. Smoktunowicz);
3. Stefan Kardynał Wyszyński o modlitwie (L. Kamiński);
4. Problem cierpienia w życiu Prymasa Polski (R. Sutkowski);
5. Teoria i praktyka Ślubów Jasnogórskich (W. Krzywiński, J. Stefaniak, J. Wiszniewski);
6. Antropologiczne ujęcie pracy (W. Gutowski);
7. Teologiczne ujęcie pracy (M. Gudan);